

Romantic and social love: Essays in the light of sociological science

UDC 316.356.2:316.6

DOI: <https://doi.org/10.15421/1726103>**Nikolenko Vadym**Dr.Sc., Assoc. Prof., <https://orcid.org/0000-0001-6730-0938>, vadnikolenko1983@gmail.com*Oles Honchar Dnipro National University (Dnipro, Ukraine)***Abstract.**

The article highlights the classical (O. Comte, E. Durkheim, M. Weber, G. Simmel, T. Parsons) and more modern sociological traditions of studying love (N. Luhmann, E. Giddens, W. Beck, Z. Bauman, H. Arendt, A. Honneth, L. Boltanski, D. Iorio, V. Tancher), as well as its various types and socio-typical patterns. It is noted that the issue of love against the background of sociological science has been studied at least within two main directions: romantic love and social love (cohesion, humanism, mutual assistance, welfare). The marginal position of this issue in classical sociological discourse and the lively interest in it of modern sociologists are noted. The heuristic tradition of studying love in psychological science is touched upon. From a sociological perspective, according to E. Illouz, it is clarified: why does love sometimes cause suffering? This is primarily about inflated expectations in the process of finding a marriage partner as a result of modern visual/consumer culture and mediatization of the public sphere. General scientific and specifically sociological methods of measuring love are noted, in particular against the background of quantitative and qualitative methodology of its research.

The obvious difference in the views of scientists regarding romantic love and its social/altruistic forms of expression is detailed. The definitions, signs, specific languages of romantic love and their effectiveness are recorded. At the same time, the different stages of romantic love and its probable impact on the level of marital divorces are noted. In addition, the World Love Index is highlighted, as a search by sociologists for an alternative indicator in the processes of studying the well-being of the population, primarily an alternative to the rather informative, but not always universal indicator – GDP. In this way, the study of social love and, above all, romantic love in scientific discourse is summarized, and promising trajectories for their further study are outlined.

Keywords: romantic love, social love, World Love Index, public administration, family, divorce rate, family policy

Романтична та соціальна любов: нарис у світлі соціологічної науки

Ніколенко Вадим*Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Дніпро, Україна)***Анотація.**

У статті висвітлено класичну (О. Конт, Е. Дюркгейм, М. Вебер, Г. Зіммель, Т. Парсонс) та більш сучасну соціологічні традиції дослідження любові (Н. Луман, Е. Гідденс, У. Бек, З. Бауман, Х. Арендт, А. Хоннет, Л. Болтанський, Д. Іоріо, В. Танчер), різних її типів та соціально-типових закономірностей вияву. Зауважено, що проблематика любові на тлі соціологічної науки вивчалась принаймні у межах двох магістральних напрямів: романтична любов (кохання) та соціальна любов (згуртованість, гуманізм, взаємодопомога, добробут). Зазначено маргінальне становище цієї проблематики в класичному соціологічному дискурсі та звавий інтерес до неї сучасних соціологів. Дотично висвітлено евристичну традицію вивчення любові у психологічній науці. З огляду на соціологічну оптику, згідно Е. Іллуз, уточнено: чому кохання подекуди завдає страждань? Ідеться насамперед про завищені сподівання у процесі пошуку шлюбного партнера внаслідок сучасної візуальної / споживчої культури та медіатизації публічної сфери. Зауважено загальнонаукові, а також конкретно соціологічні методи вимірювання любові, зокрема на тлі кількісної та якісної методології її дослідження.

Деталізовано очевидну різницю у поглядах науковців щодо романтичної любові (кохання) та соціальної / альтруїстичної її форм вияву. Зафіксовано визначення, ознаки, конкретні мови романтичної любові та їх ефективність. Водночас виділено різні стадії романтичної любові та її ймовірний вплив на рівень подружніх розлучень. До того ж виокремлено Світовий індекс любові (World Love Index), як пошук соціологами альтернативного індикатора в процесах аналізу добробуту населення, насамперед альтернативного доволі інформативному, проте не завжди універсальному показникові – ВВП. У такий спосіб узагальнено дослідження соціальної та романтичної любові, а також окреслено перспективні траєкторії їх подальшого вивчення.

Ключові слова: романтична любов, соціальна любов, Всесвітній індекс любові, публічне управління, сім'я, рівень шлюбних розлучень, сімейна політика

Вступ.

Актуальність. Починаючи вивчати «тріумвірат» – кохання / любов / сім'я, а саме в такій взаємодії найчастіше тлумачать ці явища в соціології, можна наразитись на ризик несерйозного ставлення до цієї проблематики, особливо до кохання, мовляв: що там досліджувати? З одного боку, цілком імовірно, але й водночас парадоксально зазначатимуть на кшталт: обрані шукані величини є давним-давно зрозумілими, а з іншого – немов, цій темі ніколи не стати підвладною будь-якому узагальнюючому осмисленню, тим паче прогнозам, оскільки вона занадто індивідуальна (емоції, сентименти, пристрасть) (Kotthaus, 2024). Думаю, що як перші, так і другі твердження можна спростувати принаймні ще на апіорному рівні. Я буду прагнути шукати істину десь посередині: у світлі психологічної, але насамперед соціологічної науки, адже цікаві узагальнення подекуди знаходять саме на міждисциплінарному перехресті.

Любов у різних формах її вияву суттєво обумовлює життя людини. Зокрема, відповідно до раціонального підходу, вона спроможна надати імпульс кар'єрному зростанню, самореалізації й т. ін. Проблема любові близька людині також і з огляду на ірраціональне бачення, оскільки в західному суспільстві романтичне кохання сприймається, серед іншого, як універсальні ліки від багатьох проблем, негараздів (Rusu, 2018, р. 15). Незважаючи на поліфонію цієї теми, любов у класичній соціологічній літературі завжди займала доволі маргінальне становище. Очевидно, що відсутність традиційної соціологічної уваги до неї, можливо, пояснюється, з одного боку, занадто вираженою індивідуальною природою любові, хоча, дедалі голосніше твердять, що там доцільно виокремлювати й соціально-типові закономірності (Jackson, 1993, р. 201). А з іншого – напевно, класики соціології другої половини XIX – першої половини XX століття, переважно досліджували політичний та економічний виміри життєдіяльності суспільства, соціальну структуру, базові індивідуальні потреби і т. д. Тоді в орбіті актуальних питань були зовсім інші явища, процеси. Сьогодні така ситуація змінюється, внаслідок чого саме осмисленню любові дослідники дедалі більше присвячують соціологічні праці. До речі, психологи почали її вивчати відносно нещодавно приблизно сімдесят п'ять років тому (Owens, 2015). Водночас сам П. Штомпка зазначає, що деякою мірою інтерес до цієї теми в соціології почав зростати з огляду на аналіз переважно повсякденного життя.

У будь-якому разі означена проблематика дуже близька людині, тому вона постійно знаходить вдячного реципієнта в різних формах масової культури (Owens, 2015). Справді, як відповісти на прості, на перший погляд, запитання? Що таке любов / кохання? Які місця вони посідають у ціннісній ієрархії людини, суспільства? Як знайти шлюбного

партнера та, зрештою, не розчаруватись? Яка мова кохання є найефективнішою? Чи має кохання стадійну основу або залишається з людиною у незмінному стані назавжди? Скільки живе кохання? Як воно впливає на шлюбне життя? Чи доцільно між любов'ю та коханням шукати різницю, а також виокремлювати на їх тлі соціально-типові закономірності? Що собою являє соціальна любов? Загалом: чи є любов суспільно значущою величиною, яку необхідно враховувати в процесах публічного управління? Чи трансформується кохання / любов під впливом конкретних культурно-історичних типів? Від слушних відповідей на такі запитання суттєво залежить якість життя будь-якої людини, соціальний прогрес суспільства. Чи не так?

Тому й не дивно, що любов / кохання у музиці, образотворчому мистецтві, архітектурі, філософії є одними з найпопулярніших тем. Звичайно, про сутність, природу кохання можна багато дізнатися з художньої літератури. Її оспівували видатні українські письменники, поети: Т. Шевченко, Л. Українка І. Франко та ін. Зважаючи на різноманіття релевантних літературних праць, все ж варто зауважити всесвітньо відомі шедеври: трагедію «Ромео і Джульєтта» У. Шекспіра, роман «Мадам Боварі» Г. Флобера, «Джейн Ейр» Ш. Бронте, романтичну та одночасно трагічну історію за доби джазу у США «Великий Гетсбі» С. Фіцджеральда та ін.

Ступінь розробленості проблематики в науковій літературі. Як було щойно сказано, любов у класичній соціології тривалий час залишалась доволі маргінальною темою (Rusu, 2018, р. 3). Хоч кохання відіграло вагомий роль, наприклад, у житті О. Конта та навіть деякою мірою вплинуло на подальшу долю соціології. Вважають, що його романтичні стосунки з Клотільдою де Во безпосередньо відбилися на виникненні й розвитку цієї науки. Після її смертні батько-засновник соціології ще з більшою пристрастю прагнув себе реалізувати в роботі (Rusu, 2018, р. 4). Родинну любов, братерську, соціальну – передусім як моральний обов'язок, на сторінках класичної наукової літератури виокремлювали лише спорадично (Rusu, 2018, р. 5). Переважно відзначали, що любов має християнську природу, натомість кохання – еротичну та подекуди набуває форми афективної дії (Rusu 2018). Детальніше слід виокремити, радше, дотичний інтерес до цієї проблематики у працях Е. Дюркгейма (1896), М. Вебера (Whimster, 1995), Г. Зімелля (1984; 1908; 1998), Т. Парсонса (1951; 1949).

Зокрема, Е. Дюркгейм виділяє, по-перше, сімейну любов, як моральний обов'язок і водночас загальний знаменник функціонування родини, та, по-друге, пристрасне кохання внаслідок індивідуальних, спонтанних бажань та пошуку задоволень (1896). Відомо, що М. Вебер багато писав насамперед про релігію, де знаходиться місце, зокрема, й братерській любові (Symonds & Pudsey, 2006).

Водночас він приділяв наукову увагу і еротичному кохання майже сакралізуючи його, піднімаючи до рівня сенсуальної релігії, яка надає можливість без додаткових знань, текстів, для внутрішнього порятунку від мирської рутини та сірості, від подекуди виснажливої економічної раціональності (Rusu, 2018, p. 8). Згідно М. Вебера, раціоналізація світу відбувається й завдяки соціальній / братерській любові, яка покликана зменшити страждання, біль та є основою багатьох релігій (Palmieri et al., 2024). Крім того, Г. Зіммель розумів любов як фундамент, підґрунтя для єднання суспільства (Cataldi et al., 2024). Одночасно він підкреслював її амбівалентну природу, тобто соціальна любов як чинник інтеграції сім'ї на основі вірності, вдячності (Simmel, 1908) та романтична любов / пристрасне кохання, внаслідок її втрати виникає потенційна небезпека для руйнування родинних зв'язків (Simmel, 1984; Simmel, 1998). Загалом, у межах своєї формальної соціології / соціальної геометрії він виокремлює своєрідні триади / трикутники. У разі, коли дві людини і між ними романтичні стосунки, на його думку, це, радше, психологічне явище, але після того, як у них з'являється дитинна, виникає означений формальний трикутник, де вже вибудовуються соціальні відносини, котрі відтворюються в суспільстві незалежно від наявності там конкретних осіб. Згідно Г. Зіммеля, насамперед триади стають цікавим об'єктом для соціологічного осмислення (1984; 1908; 1998).

Натомість у сучасній соціологічній думці інтерес до соціальної природи любові, її альтруїстичних форм, а також романтичного кохання виявляється вже доволі розлого (Montagna, 2023). Так, наведені величини плідно досліджувались і входили у гравітаційне поле інтересів багатьох представників гуманістичних підходів, гендерної соціології, соціології емоцій, сімейної політики, феноменологічного підходу тощо (Montagna, 2023). Зважаючи на це, означена проблематика детально висвітлювалась у працях Н. Лумана (1986), Е. Гідденса (1992), У. Бека та Е. Бек-Гернсхайм (1995), З. Баумана (2003) та ін. Зокрема, Н. Луман підкреслює комунікативні аспекти кохання (Tancher, 2001, с. 94). Е. Гідденс наголошує, що кохання в демократичному суспільстві, нарешті, стало наслідком особистісної автономії й вільного вибору (Tancher, 2001, с. 94). У. Бек продовжує розмірковувати над коханням в ключі М. Вебера. На його думку, це порятунок від песимізму, безвихіддя. Воно посідає чільне місце серед людських самодостатніх цінностей, щось на зразок окремої релігії, які допомагають врівноважити життя на тлі оточуючої світоглядної та онтологічної порожнечі (Rusu, 2018, p. 9). Про кохання у формі прихованого символічного капіталу, пише П. Бурдьє. Вчений вважає, що розуміння сутності романтичної любові є наслідком соціалізації. Детальніше, на його думку, такий капітал формується та впливає на соціальну взаємодію не

стільки з огляду на індивідуальну природу людини, скільки зважаючи на владні відносини, соціальні відмінності (Atkinson, 2024). Х. Арендт розуміє соціальну любов як піклування про інших та основу політичної дії, що тлумачиться нею як вільний і безкорисний акт побудови майбутнього (Palmieri et al., 2024). Переплетіння бажання, влади та сексуальності досліджує М. Фуко. У разі, коли В. Танчер у сфері інтимності виділяє три взаємопов'язані компоненти: секс, еротика та кохання (2001, с. 90), згідно такої логіки, М. Фуко у світлі власного соціологічного дискурсу говорить і про кохання (1978). Соціальна любов у вигляді основи для взаємного визнання, зокрема в родинному середовищі, для формування загальної етики, права на соціальному рівні, представлена у працях німецького соціального філософа А. Хоннета (Palmieri et al., 2024).

У соціологічному вимірі любов представляє також інтерес як соціальний інститут із відповідними функціями, практиками, у вигляді можливості для висхідної мобільності, з огляду на соціально-диференціюючі чинники. Зважаючи на це, у межах своєї функціональної моделі Т. Парсонс бачив романтичну любов передумовою експресивною революції. В його працях вона стає підґрунтям нуклеарної сім'ї, редукованої до двох поколінь, внаслідок індустріалізації, структурної диференціації та відокремлення від багатопоколінної родини. За цих обставин кохання підтримує еквілібріум індустріальної системи (Rusu, 2018, p. 12). Він зазначає, що специфіка романтичної любові є результатом вільного вибору, емансипації, особливо, у порівнянні з попереднім тиском станової або класової ендогамії. Отже, таке кохання, згідно Т. Парсонса, є своєрідним з'єднувальним розчином для підтримки єдності нуклеарної родини, котрий створює найбільш доцільний формат сімейно-шлюбним відносинам, релевантним індустріальному суспільству (Rusu, 2018, p. 12, 14).

Засновником соціології любові вважають французького соціолога Л. Болтанські. Він аналізував безкорисливу любов з огляду на її теологічне походження (Cataldi et al., 2024). На тлі сучасних соціологічних досліджень виокремлюють книгу італійського соціолога Д. Іоріо «Соціологія любові. Жертовний вимір суспільного життя» (Iorio, 2015), де автор наголошує, що любов не обмежується лише інтимністю, дружбою або релігійністю, вона набуває форми суспільно значущою цінності, альтруїстичної любові. Він також є співавтором прикметної наукової статті «Сліди надії з нового транснаціонального індексу благополуччя: Всесвітній індекс любові (WLI)» (Palmieri et al., 2024), де автори зауважують, що альтруїстична / соціальна любов, безкорисна підтримка інших, без жодного розрахунку та очікування взаємності, котра перетинає межі родинного середовища (Cataldi et al., 2024), як форма

нового гуманізму, може бути відчутною силою для політичної, соціальної емансипації, підвищення рівня загального добробуту (Palmieri et al., 2024). Автори вибудовують кількісну методологію та відповідну методику її соціологічного вимірювання, переважно з метою крос-культурних порівняльних досліджень. На їх думку, соціальна любов, серед іншого, здатна привести до поширення співчуття, солідарності, згуртованості, разом із нівелюванням проблем бідності, а також злагодження соціальних нерівностей (Palmieri et al., 2024). Вчені зазначають, що соціальний прогрес, якість життя не завжди вимірюються лише грошовими знаками, показниками зростання ВВП. Дослідники вважають, що з метою осмислення такого комплексного явища – добробут населення, мають застосовуватись різноманітні (системні) індикатори, а не лише один показник. Серед них індекси розвитку людського потенціалу (ІРЛП), бідності, нерівності доходів тощо. Також і Всесвітній індекс любові (World Love Index) – соціальної любові – коли багато людей абсолютно безкорисно піклуються про інших, особливо стосовно вразливих, бідних соціальних груп, тобто діють в ім'я сучасних і майбутніх поколінь (Palmieri et al., 2024). Загалом, у вересні 2023 року Міжнародною соціологічною асоціацією заснована навіть одна з тематичних / дослідницьких груп – «Соціальна любов та солідарність» (Cataldi et al., 2024).

Отже, можна побачити, що проблематика любові у формах соціального / альтруїстичного її вияву та романтичного кохання, попри деяку занедбаність у надрах класичного періоду, вже у другій половині ХХ – на початку ХХІ століть, фокусує на собі вагомий соціологічний інтерес.

Як стверджує італійський соціолог Н. Монтагна: для наукового розуміння соціальної любові необхідні два кроки. По-перше, методологічний, а саме: бути зорієнтованим соціологічною уявою. По-друге, зрозуміти, як вирішення деяких сучасних суспільних проблем обумовлюється таким ресурсом? (Montagna, 2023). Понад це, з метою деталізації любові можуть стати у нагоді теорія символічного інтеракціонізму, котра надає можливість досліджувати символи, значення, з-поміж іншого, не лише соціальної любові, але й кохання, відповідні ритуали, можливо, певну її мову в соціальних відносинах (Rusu, 2018). Наголосимо, що соціальний конструктивізм – одна з найбільш родючих перспектив для соціологічного осмислення любові (Montagna, 2023). Так, зважаючи на культурний релятивізм, означена теорія надає її розуміння відповідно історичного контексту, релевантних культурних норм, актуальних дискурсів, очікувань та соціальних змін, які впливають на формування суспільних уявлень і виокремлення сутності, зокрема й романтичної любові (Rusu, 2018). Очевидно, що кохання у давньогрецькому полісі має одне значення, у сучасному західному суспільстві

– інше (Owens, 2007, р. 266). Зокрема, кохання у більш демократичних, емансипованих соціумах є основою шлюбних союзів, тоді як у традиційних суспільних системах звертали увагу передусім на традиції / практичність вибору. До того ж відомо, що у становому суспільстві кохання, серед іншого, розглядалось окремо від подружнього життя, яке було наслідком вибору батьків, данині традиціям тощо (Owens, 2007). Характерно, що романтичне кохання починають зображувати в романах і кінострічках орієнтовно з ХІІ століття (Owens, 2007, р. 266). Суспільство не стоїть на місці, тому вже від початку ХХІ століття кохання досліджується, зокрема, у формах cyber-relation та «життя окремо але інтимно разом».

Незважаючи, що емпіричні індикатори романтичної любові являють собою нескінчену множинність, тому їх загальний портрет начебто неможливий. А втім, у цьому напрямі вже зроблені доволі обґрунтовані наукові кроки. Напевно, соціальну любов емпірично вивчати дещо легше. У разі соціологічного осмислення наведених явищ, відмінно себе зарекомендували методи анкетування, інтерв'ю, які допомагають визначити досвід, вірування, ставлення до любові, її значення. З цією метою переважно застосовується якісна методологія, хоча вже WLI є кількісно вимірюваним (Cataldi et al., 2024). На нашу думку, глибинне інтерв'ю має перевагу над кількісними методами (в них все ж таки пропонуються певні підказки респондентів), оскільки дослідник може отримати саме спонтанні відповіді, що будуть більш чітко відображувати сутність досліджуваного явища. Водночас метод спостереження допомагає зафіксувати найтиповіші ознаки вияву романтичної любові, скажімо, близькість перебування у фізичному просторі, зменшувально-пестливі звернення, доглянутість, характерна кінетика, завжди першочергова увага коханий людині, прагнення вгадати її / його бажання та ін. Аналіз документів (щоденники, писемні спогади, фотографії) здатні суттєво допомогти у соціологічній інтерпретації як романтичного кохання, так і соціальної любові. Безсумнівно, у дослідженні цих явищ на тлі цифрової доби рельєфно виокремлюють новий / дигітальний вимір та новітні медіа.

Мета статті. Тож, з метою соціологічної деталізації об'єкта нашого дослідження – насамперед романтичної любові, доцільно уточнити визначення, виокремити її прикметні ознаки, зафіксувати цікаві соціально-типіві зв'язки з іншими явищами та процесами.

Результати дослідження.

Дефініційна конкретизація шуканих величин. В українській мові розрізняють любов і кохання. Кохання є більш вузьким за значенням та зображує романтичний тип любові. На відміну від романтичної виокремлюють, зокрема соціальну / альтруїстичну

та товариську любові. Соціальна любов – це уважне, турботливе ставлення не лише до близьких людей, а передусім до інших, з якими ви ніколи не були знайомі. Як свідчить історичний досвід такі практики, справді, змінюють світ. Ілюстраціями можуть бути самовіддана, жертвна діяльність Мартіна Лютера Кінга, Махатми Ганді – люди, що персонально, зважаючи на власний приклад, майже професійно переконували та культивували практики соціальної любові до інших (Huntington). Слід звернути увагу, що у науковій літературі соціальна та альтруїстична любов інколи використовуються у вигляді синонімічних концептів.

Ще раз зауважимо, що в українській мові присутня різниця між двома представленими величинами. Кохання – це зазвичай «хімія» між чоловіком та жінкою (романтика, пристрасть, яскраві емоції, сексуальний потяг). Цікаво, що на таку «хімію» у пошуках романтичної любові орієнтувалась, наприклад, всесвітньо відома голлівудська акторка Н. Кідман. Видатна австралійка розповідала про це протягом відомого інтерв'ю рейтинговому американському телеведучому Д. Феллону (7 січня 2015 року) (2015). До того ж небезпідставно вважають, що кохання або романтична любов – це певний емоційний та поведінковий стан (Owens, 2007, р. 266). Натомість, загалом, любов є ширшим поняттям. Цікаво, що опозицією до кохання та любові не є відчуття ненависті, а насамперед індиферентність (Huntington).

В. Танчер визначає кохання як спробу гармонізувати, об'єднати три особистісні сфери: фізичну, емоційну та духовну (Tancher 2001, с. 93). Збираючи універсальну дефініцію та продовжуючи виокремлювати семантичні виміри в процесі операціоналізації кохання доцільно сказати, що, на нашу погляд, взаємне кохання – це почуття людей, що передбачають певну взаємозалежність, тяжіння одне до одного, інтенсивну комунікацію, наявні симпатії, відповідний тип поведінки, завдяки використанню конкретних мов кохання. Крім того, гортаючи сторінки чисельних літературних джерел, де пропонується дефініція кохання, можна побачити, що переважно йдеться про сильні емоції. А втім, коли відомо, що емоційний стан людини є найвиразнішим в молодості, тоді слід припустити, що кохання не є таким гострим і сильним почуттям на схилі життєвого циклу. Хоч відомо, що кохання начебто підвладні всі вікові категорії. Ба більше, не вщує дискусія: чи доцільно загалом любов зображувати як певну емоцію, адже кожна емоція викликає унікальний вираз обличчя та неповторну кінетику (Huntington)? Вважаємо, що любов, відповідно до конкретної форми вияву, цілком доцільно розуміти як емоцію, оскільки соціальна любов до рідної бабусі – це один вираз обличчя, а романтична, тобто до коханої людини – інший (Huntington). До того ж переважно

в англomовній літературі кохання сприймається як мотивація для чогось, підкреслюються її діяльнісні характеристики. Прикметно, що психологи зазначають одну узагальнюючу властивість всіх, хто любить – це інвестування у добробут, у благополуччя об'єкта вашої любові (Hegi & Bergner 2010).

Не буде перебільшенням сказати, що кохання може бути джерелом щастя та нещастя. Тому й не дивно, що інколи про кохання говорять як про залежність (addiction). Симптоматично, що згідно класифікації ВООЗ кохання прирівнюється до хвороби з характерними симптомами: нав'язливі думки про іншу / іншого, безсоння, імпульсивні вчинки, синдром докучливої ідеї тощо. Цікаво побачити крізь призму соціологічної оптики: чому кохання приносить не лише радощі, але й інколи біль? (Illouz, 2012). Передусім зауважують на соціальній природі конструювання бажання, яке не є чисто індивідуальним прагненням, а формується через конкретні соціальні сили, раціональні мотиви: споживацтво, суперництво та ін. Крім того, популярна культура, медійні зображення, еталони фізичної привабливості, які подекуди формують завищені сподівання стосовно романтичної любові, починають значити у пошуку кохання більше, ніж емоційний і психологічний комфорт. Фахівці пишуть, що такі бажання далеко не завжди можуть бути задоволені. У такий спосіб соціальна структура та культурні норми суттєво впливають на сприйняття романтичної любові, часто породжуючи високі зазіхання, які доволі складно реалізувати (Illouz, 2012).

Ознаки та типи романтичної любові. Загалом, вчені виокремлюють принаймні три ознаки у поведінці закоханих людей. Вони зображені на рисунку 1.

Вони без складнощів і жодного дискомфорту можуть доволі тривалий час дивитися одне одному у вічі

Вони без напруження на несвідомому рівні (автопілоті) можуть, з приводу і без, прагнути дотикатись одне до одного

Вони користуються, навіть не помічаючи цього, дрібними речами одне одного: капелюхом, кульковою ручкою, пеналом тощо

Рис. 1. Закохані люди мають декілька спільних властивостей

До того ж психологи зафіксували різні типи любові. По-перше, романтична любов; по-друге, товариська любов, наприклад, до футбольного клубу або двох людей у шлюбі, які разом доволі тривалий час; по-третє, любов з огляду на співчуття – допомога нужденним (Huntington). Відмічають також принаймні п'ять мов романтичної любові або

кохання: 1) слова підтримки; 2) проводити разом час; 3) допомагати; 4) дарувати подарунки; 5) фізичні дотики (Charman, 1992). Вчені ставлять закономірне питання: яка з означених мов є ефективнішою? Доволі очікувано виявляється, що в даному разі важлива не конкретна мова любові, а вміння це робити ефективно та щиро (Bunt & Hazelwood, 2017). Звичайно, закоханні концентрують увагу одне на одному (Owens, 2007, р. 267) та перманентно прагнуть підтримувати щільну комунікацію, котра суттєво інтенсифікується в наш час цифрових технологій (Kotthaus, 2024).

Загалом, психолог Р. Д. Стернберг визначає різні форми кохання: кохання як наука, як мистецтво, як пригода, кохання як війна (Owens, 2007, р. 267). Він є автором відомої трикутничкової теорії кохання: інтимність (близькість), пристрасть (збудження), зобов'язання (підтримка сімейних стосунків) (Owens, 2007, р. 268). На думку дослідниці Е. Оуенс, сім'я може характеризуватися як одним, так і декількома та усіма представленими ідентитетами (Owens, 2007).

Соціальні та психологічні закономірності вияву романтичної любові. Народні формули вербальної мудрості детально відображують деякі причино-наслідкові зв'язки щодо осмислення цього феномену, точніше певного типу діяльності, оскільки нагадаємо, що існує обґрунтована традиція в англійській науковій літературі зображувати кохання, завдяки саме поведінковим характеристикам. Отже, в українській культурі протягом віків люди пропонують відповідні настанови. Наприклад: серце ні на що не вважає – свою волю має; серцю не накажеш; на любов і смак товариш не всяк; насильно милим не будеш; люби не люби, але якомога частіше поглядай; з очей зник і серце забуває; хоч борщ без сала, аби душа пристала; сухар з водою, аби серце з тобою; куди серце летить, туди й око глядить; нехай мене той займає, хто кохання в серці має; люблю свою любку, як голуб голубку; старого любить – тільки дні губить; хто п'яницю полюбить, той вік собі згубить; у кого чорний вусок, тому риби шматок, а в кого сива борода, тому й юшки шкода; їж з голоду, а люби з молоду; не допоможуть і чари, як хто кому не до пари; невесело в світі жити, як нема кого любити (Kravchenko, 2021).

Коли продовжувати виокремлювати відповідні закономірності на тлі психологічних і соціологічних узагальнень, тоді об'єкт кохання може бути лише в однині, тобто не можна бути закоханим чи закоханою одночасно у декількох. Крім того, романтичне кохання зазвичай ідеалізує партнера (Rusu, 2018, р. 15). Закохані люди подекуди глупішають, інколи нехтують своїм професійним, репутаційним, матеріальним, будь-яким іншим статусом, зокрема й власним здоров'ям. Проте, з іншого боку, слід обов'язково додати, що перебуваючи у стані кохання, тим паче, коли воно взаємне, переважно живуть довше, стають щасливішими та здоровішими. Іншими словами,

доведено, що така любов – це предиктор щастя, маркер благополуччя, навігатор добробуту. У разі, коли кохання, згідно Ф. Бегбедера, живе щонайбільше три роки (Бегбедер, 2017) (хоча він тривалістю свого шлюбу, зрештою, спростовує власну думку), то щонайменше – півтора роки. Навряд чи можливо полюбити два рази одне одного. Небезпідставно твердять, що кохання може розбитися, зруйнуватись о побут. Для закоханих, що обіймаються, час застигає. Але це вже феноменологія кохання.

Справді цікаве відкриття зробив американський психолог Б. Мурстейн, що спочатку стосунків фізична привабливість ймовірного шлюбного партнера є важливим чинником, що скеровує на нього / неї романтичну увагу, але потім для створення сімейної пари здебільшого обирають особу чия привабливість є приблизно рівною власній, ніж продовжують шукати тих, хто відповідає уявленим, але переважно недосяжним еталонам фізичної краси (Owens, 2015, р. 268). На такому тлі аналітично розрізняють процеси залицяння та побачення. Загалом, процедура залицяння – це більш серйозний, усвідомлений процес, який говорить про пошук тривалого, міцного шлюбного союзу, ніж, наприклад, побачення – більш неформальна й випадкова взаємодія. Формами вияву останньої можуть бути: поривчасті устремління разом проводити час; спорадично веселитися без прагнення продовжувати стосунки; водночас на такому тлі спостерігається менше відповідних атрибутів уваги одне до одного. Часто протягом такого побачення соціальну взаємодію важко відрізнити від звичайної дружби. Відтак зменшення частоти процесу залицяння згодом призводить до збільшення розлучень. Це може бути також інформативним предиктором відсутності глибокої зацікавленості потенційним шлюбним партнером, а також певних труднощів у створенні та збереженні шлюбних союзів (Owens, 2015, р. 268).

Причини виникнення кохання, з-поміж іншого, можна пояснити теорією статусного образу людини, тобто, що людина ймовірніше полюбить того, з ким більше шансів народжувати, виховувати здорових нащадків та у такий спосіб реалізувати формулу символічного безсмертя. До слова, у науковій літературі існує доволі поширена думка, схожа на позицію З. Баумана, що демократії приводять до збільшення справжнього кохання, оскільки жінки стають соціально рівними з чоловіками. Попри це теорія статусного образу показує, що дотепер чоловік навіть на несвідомому рівні переважно шукає дещо молодшу за нього жінку, яка здатна, зокрема виконати репродуктивну функцію. Тоді як жінка, з огляду також на підсвідомість, дещо більш зрілого чоловіка, який спроможний, серед іншого, забезпечити стабільну основу для ефективного функціонування сім'ї та повноцінного виховання дітей. Протягом романтичного періоду партнери розуміючи все означене, знову ж навіть на несвідомому рівні, одні

– прагнуть мати молодший вигляд, інші – завищувати свій фінансовий статус. Відповідно протягом соціальної взаємодії на етапі залицяння та побачень не виключений й деякий спорадичний обман (Owens, 2015, р. 269). Це одні з цікавих висновків соціологічних досліджень кохання, датованих у західному суспільстві наприкінці XX століття.

Проте з соціально-технологічного погляду окремо доцільно звернути увагу на роман французького прозаїка Ф. Бегбедера «Кохання живе три роки» (Бегбедер, 2017). Там є багато цікавих гіпотез, зокрема й для перевірки за допомогою соціологічного інструментарію. Письменник, який до літературної кар'єри працював маркетологом, стверджує, що романтичне кохання живе лише три роки. Мешканцям усіх країн, на його думку, властива означена закономірність: Україна, Франція, Англія тощо. Саме на четвертий рік сумісного шлюбного життя крива розлучень стрімко йде вгору (Бегбедер, 2017). Проте Е. Оуенс зазначає, що початкова стадія кохання «falling in love», маркером якої є пристрасть, триває приблизно два роки та може бути не лише один раз у житті. Але потім таке кохання трансформується в інше, менш пристрасне, але більш зобов'язуюче, співучасне, тобто товариське (Owens, 2015, р. 267). Цікаво, що Ф. Бегбедер зауважує на сторінках свого бестселера один із ефективних, на його погляд, методів: як чоловіку чи жінці обрати собі надійного шлюбного партнера, з яким він чи вона стануть, справді, щасливими? Він радить запросити свою подругу / друга до басейну. Потім моделює ситуацію, немов інтелектуалка почне читати, дівчина з іпохондрією стане намащувати свою шкіру сонцезахисним лосьйоном, хтось, зокрема нарциси будуть намагатися не зіпсувати свою зачіску. Але у разі, коли жінка або чоловік не зважають на це, оскільки стрибають зі сміхом у басейн, стрибайте за нею / ним слідом, зазначає письменник, це найкращий варіант для міцного шлюбного життя (Бегбедер, 2017).

Відповідно даних, які наводить Американська асоціація психологів, а також інших досліджень, оглядів у США (Austin, 2024) станом на 2022 рік, перший шлюб закінчується розлученням приблизно в 41-50 % випадках, тоді як другий у 60-67 % і вже третій орієнтовно – 73 % (Austin, 2024). А втім, незважаючи, що такі дані наведені в авторитетних наукових джерелах, фахівці зазначають необхідність принаймні їх уточнення і подальшої верифікації (51+ Divorce Statistics in the U.S., Including Divorce Rate, Race, & Marriage Length, 2024). Ба більше, очевидно, що ці показники диференціюються залежно від конкретних країн, культур. Імовірно це певний тренд передусім у західній цивілізації, де майже немає кордонів між країнами або суттєвих складнощів їх перетнути. До того ж шлюб, який було укладено до 25 річного віку має більше шансів на розлучення, ніж

в інших вікових категоріях. Крім того, зауважують передбачуваний спалах розлучень, який знаходиться на позначці один / два роки подружнього життя та ще більший, так би мовити, узагальнений найвищий пік розлучень, котрий припадає на період 7-8 років сімейного союзу (51+ Divorce Statistics in the U.S., Including Divorce Rate, Race, & Marriage Length, 2024). Детальніше: пік розлучень або середня тривалість першого шлюбу припадає на 8-9 років сумісного життя, другого – приблизно 7-10 років, третього 5-8 років (51+ Divorce Statistics in the U.S., Including Divorce Rate, Race, & Marriage Length, 2024). Хоча деякі статистичні дані розмивають однозначність цих показників. Все ж подібні узагальнення, особливо стосовно піку розлучень на позначці 1-2 років сумісного життя, логічно поєднуються з теорією тривалості романтичного кохання, згідно Е. Оуенс. Раніше вже згадували, що дослідники зазначає: романтична стадія «falling in love» маркером якої є пристрасть, триває приблизно два роки. Після цього вона трансформується в практику, так би мовити, «falling out love», де набувають ваги вже інші стадії, форми любові. Тобто можна припустити, що перший пік обумовлений різними обставинами, проте одна з надважливих – це втрата на фізіологічному рівні романтичної любові. Хоча після «сексуальної революції» 60-70 років вважали, що кохання є безповоротно втраченим (Tanher, 2001, с. 94). Натомість сьогодні такий чинник пошуку шлюбного партнера залишається одним із вирішальних у демократичних країнах. У такій якості його обрали, наприклад, у США – 90% респондентів (51+ Divorce Statistics in the U.S., Including Divorce Rate, Race, & Marriage Length, 2024). Серед основних причин розлучень протягом другого піку міститься все те, що вже заважає соціальній / товариській любові, а саме: втрата довіри, нехтування взаємними зобов'язаннями, фінансові труднощі, розмитість симпатій тощо. У будь-якому разі такі узагальнення можна сприймати як гіпотези для подальших моніторингових досліджень. Вони потребують наступної верифікації / обґрунтування з метою вдосконалення соціальної, зокрема сімейної політики.

Щодо соціально-типових характеристик любові, то слід зауважити: кожна середньостатистична особа може полюбити різну кількість разів, у такому разі немає «золотого стандарту». Проте існує, радше, міфічна «теорія трьох кохань»: перше – казкова історія, друге – повчальний урок, третє – справжнє, тривале кохання. Відповідно зазначають цікаві та широковживані варіації, що, немов, у середньому пересічна людина західного суспільства знаходить пару приблизно п'ять разів протягом життя, хоча, по-справжньому, любить лише три рази. За цих умов перше кохання на все життя стається тільки у однієї пари з десяти. А втім, сьогодні доволі важко знайти наукові дослідження, які б підтверджували або

спростовували такі закономірності. Відразу спадає на думку відома цитата А. Ейнштейна: не кожна красива теорія є вірною, але кожна правильна / верифікована теорія – красива.

Висновки та подальші дискусії.

Отже, було висвітлено класичні та сучасні соціологічні дослідження любові, відповідні теоретичні перспективи та методологію її вивчення. Відзначено доволі очевидну різницю між романтичним коханням та соціальним / товаришким. У першому зафіксовані ознаки, типи, прикметні соціально-типові закономірності вияву, що надалі

може сприяти вдосконаленню, наприклад, сімейної політики. Відмічено евристичні траєкторії наукових розвідок щодо осмислення соціальної любові, зокрема й за допомогою Всесвітнього індексу любові (World Love Index), кількісні дослідження якого мають, на думку його розробників, допомогти пришвидшити соціальний прогрес, виникнення нових форм гуманізму та згуртованості.

Подальші роботу плануємо зосередити на соціологічній деталізації любові та різних її типів в українському суспільстві.

REFERENCES

- 51+Divorce Statistics in the U.S., Including Divorce Rate, Race, & Marriage Length (Jul15, 2024). Divorce.com. <https://divorce.com/blog/divorce-statistics/>
- Atkinson, W. (2024). Bourdieu on love: A latent capital, a primary field and a new research agenda. *The Sociological Review*, 73(3), 645-660. <https://doi.org/10.1177/00380261241259541> (Original work published 2025)
- Austin, D. (Sept 5, 2024) Divorce rates are trickier to pin down than you may think. Here's why. USA TODAY. <https://www.usatoday.com/story/life/health-wellness/2024/09/05/marriage-divorce-rate/74899214007/>
- Bauman, Z. (2003). *Liquid Love: On the Frailty of Human Bonds*. Polity Press.
- Beck, U., & Beck-Gernsheim, E. (1995). *The normal Chaos of Love*. Cambridge: Polity Press. <https://archive.org/details/normachaosoflov0000beck/page/n243/mode/2up>
- Begbeder, F. (2017). *Love lives for three years*. Translator L. Kononovych. Publisher: KM-Books.
- Bunt, S., & Hazelwood, Z.J. (2017). Walking the walk, talking the talk: love languages, self-regulation, and relationship satisfaction. *Personal Relationships*, 15(3), 297-290. https://www.researchgate.net/publication/314026543_Walking_the_walk_talking_the_walk_Love_languages_self-regulation_and_relationship_satisfaction_Love_languages_self-regulation_and_satisfaction
- Cataldi, S., Floridi, F. & Palmieri, M. (2024). «Methodological Challenges: From the First to the Second Wave of the World Love Index» *Social Sciences* 13, no. 7: 334. <https://doi.org/10.3390/socsci13070334>
- Chapman, G. (1992). *The five love languages: How to express heartfelt commitment to your mate*. Chicago: Northfield Publishing. <https://markandjulie.org/wp-content/uploads/2020/12/The-Five-Love-Languages-How-to-Express-Heartfelt-Commitment-to-your-Mate-PDFDrive-.pdf>
- Dukrheim, É. (1896). La Prohibition de L'inceste et Ses Origines. *L'Année Sociologique* (1896/1897-1924/1925), 1, 1–70. <http://www.jstor.org/stable/27880584>
- Fallon, J. (2015). *Blew a Chance to Date Nicole Kidman* <https://www.youtube.com/watch?v=qtsNbxgPngA>
- Foucault, M. (1978). *The History of Sexuality*, Volume 1: An Introduction. Pantheon Books, New York. <https://suplaney.wordpress.com/wp-content/uploads/2010/09/foucault-the-history-of-sexuality-volume-1.pdf>
- Giddens, A. (1992). *The Transformation of Intimacy: Sexuality, love and eroticism in Modern Societies*. Stanford University Press. https://archive.org/details/transformationof0000gidd_z1i3
- Hegi, K. E. & Bergner, R. M. (2010). What is love? An empirically-based essentialist account. *Journal of Social and Personal Relationships*, 27(5), 620-636. https://www.researchgate.net/publication/240707153_What_is_love_An_empirically-based_essentialist_account
- Huntington, C. (n.d.) *What is Love?* Definition, Signs & Types. <https://www.berkeleywellbeing.com/what-is-love.html>
- Illouz, E. (2012). *Why love hurts: A sociological explanation*. Polity Press.
- Iorio, G. (2015). *Sociology of love: The agapic dimension of societal life*. Vernon Press. <https://storage.vernonpress.com/files/web/d620fed5-59e0-4603-b75a-7e8de3048d05/1581958134.pdf>
- Jackson, S. (1993). Even sociologist fall in love: an exploration in the sociology of emotions. *Sociology*, 27(2), 201–220. <http://www.jstor.org/stable/42855172>
- Kotthaus, J. (2024). On love. *Am J Cult Sociol* 12, 539–556 <https://doi.org/10.1057/s41290-023-00200-w>
- Kravchenko, D. (2021). Ukrainian folk sayings and proverbs about love and love. *News of Poltava region*. <https://np.pl.ua/2021/09/11/ukrainski-narodni-prykazky-ta-prysliv-ia-pro-kokhannia-ta-liubov/>
- Luhmann, N. (1986). *Love as passion: The codification of intimacy*. Harvard University Press) <https://archive.org/details/loveaspassioncod0000luhm>
- Montagna, N. (2023). For a new Sociology of Social love. *Am Soc* 54, 338–348 <https://doi.org/10.1007/s12108-023-09572-5>
- Owens, E. (2007). The sociology of love, courtship, and dating. In C. D. Bryant, D. L. Peck (Eds.) *The sociology of love, courtship, and dating* (Vol. 2, pp. 1-266-1-271). SAGE Publications, Inc., <https://doi.org/10.4135/9781412939645.n26>
- Palmieri, M., Floridi, F., Paoli, A.D. et al. (2024). Traces of Hope from a New Transnational Well-Being Index: World Love Index. *Soc* 61, 46–57. <https://doi.org/10.1007/s12115-023-00933-x>
- Parsons, T. (1949). *The structure of social action*. New York: Free Press. <https://archive.org/details/dli.ernet.4397>
- Parsons, T. (1951). *The social system*. Free Press <https://archive.org/details/dli.ernet.507767>
- Rusu, Mihai. (2018). Theorising love in sociological thought: Classical contributions to a sociology of love. *Journal of Classical Sociology*, 18. 3-20. <https://doi.org/10.1177/1468795X17700645>.

- Simmel, G. (1908). *Soziologie: Untersuchungen über die Formen der Vergesellschaftung*. Leipzig: Duncker & Humblot. <https://archive.org/details/soziologieunters00simmrich>
- Simmel, G. (1984 (1904)). On love (A fragment). In G. Simmel (ed.) *On Women, Sexuality, and Love*. Yale University Press, 153–192. <https://archive.org/details/georgsimmelonwom0000simm>
- Simmel, G. (1998). On the Sociology of the Family. *Theory, Culture and Society*, 15(3-4), 283-293. <https://www.semanticscholar.org/paper/On-the-Sociology-of-the-Family-Simmel/b07cdee25506792df985d6f2b7253d91a8c0a8f6>
- Symonds, M., & Pudsey, J. (2006). The Forms of Brotherly Love in Max Weber's Sociology of Religion. *Sociological Theory*, 24(2), 133-149. <https://doi.org/10.1111/j.0735-2751.2006.00285.x> (Original work published 2006)
- Tancher, W. (2001). The Sociology of Intimacy: Eroticism and Love in Postmodern Reconstruction. *Sociology: Theory, Methods, Marketing*. No. 4, pp. 89-102.
- Whimster, S. (1995). Max Weber on the erotic and some comparisons with the work of Foucault. *International Sociology*, 10(4), 447-462. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/026858095010004006>